

Hg. 13

DISPV TATIO PHILOSOPHICA
P R I M A
D E
V E R I T A T E

Q V A M
A M P L I S S I M I P H I L O S O P H O R V M O R D I N I S
C O N S E N S V

A D D .   O C T O B R I S   M D C C X X X V .

P V B L I C O E R V D I T O R V M E X A M I N I
S V B I I C I E T

M . E R N E S T V S C A R O L V S
W I G A N D V S

R E S P O N D E N T E
S A M V E L E R A Y M A N N O

H V N G A R O E P E R I E N S I C O M I T A T V S
S A R O S I E N S I S .

H A L A E M A G D E B V R G I C A E ,
L I T T E R I S H E N D E L I A N I S .

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
VERITATE

APPELLATAE
CONTRA
ERRATA
ET
ERRATA

M. ERNESTVS CAROLVS
WIGANDVS

ERNO
SAMUEL BALSANO

LITTE

V I R O
*EXCELLENTISSIMO EXPERIENTIS-
SIMO ET DOCTISSIMO*
I O . A D A M O
R A Y M A N N O

M E D I C I N A E D O C T O R I

COMITATVS SAROSIENSIS AC ZEMBLINIEN-
SIS, ITEM REGIAE LIBERAEQVE CIVITATIS EPERI-
ENSIS, PHYSICO ORDINARIO, ATQVE ACAD,
CAESAR. NAT. CVRIOS. COLLEGAE

*PARENTI SVO OMNI
PIETATE COLENDO*

H A S

STVDIORVM PRIMITIAS EA QVA DE-
CET FILIVM OBSERVANTIA.

D. D. D.

R E S P O N D E N S .

PATER SVMMOPERE
COLENDE

NVllus dubito, quin mirum TIBI videatur, dum accipis iam, quod haud expectasti; disputationem scilicet, quam defendendam suscepi. Mirum TIBI videri potest, partim, quod TE parentem meum summopere colendum, hac de re non consuluerim, partim vero si consideras, ane audaciae potius, quam in litteris profectibus meis sit tribuendum. Tantum quidem noui, me, biennio vix cursus mei academici praeterlapso, defendentis officio in omnibus non esse satisfacturum, aliquo tamen modo me facere id posse arbitror. Quare, licet ab omni audacia, me purgare non possim, hanc tamen TE non profus reprehensurum esse, credo. Er, cum hac ratione persuasus fuerim, fore ut TIBI non displiceat, si prae-

praesenti exercitio disputatorio vires meas tentarem, ignoscas mihi quod consilium TVVM mihi non expetierim. Postulat id quoque munerum ratio. Quis enim alteri, diu ante indicat, quod offerre ipsi vult. Pater omni pietate colende, omnia maxima & minima, si a DEO discesserim, TIBI debeo, nihil ergo habeo, quod non maximo iure a me postulare possis. Et hanc ob causam, offero TIBI hanc disputationem, cujus quidem auctor non sum, quam tamen eatenus vindicare mihi possum, quatenus eam defendi. Accipe igitur primitias has eruditionis meae, tanquam signum mei erga TE amoris pietatisque; imo contentus sis hisce, donec alia tandem ratione ostendere possim, me studuisse desiderio votisque TVIS paternis satisfecisse. Ceterum seruet TE DEVS optimus maximus, saluum ac incolumem ad canitiem usque in sui nominis gloriam, aegrotorum salutem, familiae speciatim nostrae solatium atque emolumentum. Vale. Dabam. Halae Magdeburgicae, d. Octobris MDCCXXXV.

PRAEFATIO.

Argumentum iam ingressus sum, cuius quidem dignitatem, si in se consideres, nihil sane magis se commendabit quam idem illud. Veritati enim nobis omnibus studendum est. Necessarium igitur esse, distincte sibi representare quid verum sit, & quomodo hoc se distinguat a falso, imo quod ad quodvis veritatis genus pertineat, ut ad eam inquirendam reddamur aptiores, nemo negabit. Quod si vero ita illud spectes, quatenus pertractandum sumsi, non eodem fortassis modo se commendabit. Cum enim in omnibus Philosophiae compendiis etiam de veritate quaedam tradantur, indignum videri potest, quod singulis disputationibus de eo agatur. Ego quoque ex eadem ratione illud non elegissem, nisi alia occasione in illud incidis-

incidiffem. Meditans enim de alio, ab hoc non valde alieno, intellexi, hoc non recte posse explicari, si illud sicco quafse pede vellem transire. Constitui igitur ista combinare, atque una Disputatione complecti. Postea vero quam incepte de veritate meditari, fieri illud ob argumenti Copiam non posse, facile perspexi. Mutavi ergo consilium, ita ut nunc aliquas de veritate Disputationes scribere placeat. Non igitur me deterret quod in compendiis & systematibus, hinc inde quaedam de veritate tradantur. Nam de iis tantum scribere, de quibus aut nihil ante, aut nihil solidi scriptum est, pro hodierno rerum statu fieri nequit. Si itaque accideret, ut nihil in hac & sequentibus Disputationibus reperias, quod tibi non aliunde iam notum sit, sufficere tamen mihi ea una serie pertractasse, & demonstrasse, quae in aliis scriptis sparsim inuenies. Imo sufficere mihi, si haec ita, quod non dubito, erunt comparata, ut illud cuius gratia, haec scripsi, argumentum eo facilius possit demonstrari. Porro si consideres, hanc non unicam huius argumenti esse Disputationem, sed plures de eodem, DEO volente, esse secururas, spero, fore ut mihi non idem, quod in aliis reprehendi debet, qui methodo demonstratiua scribunt, tribuas vitium, si videris principia quibus vsus, aequae magnum quam tractationem ipsam implere spatium.

De principiis quibusdam generibus.

§. I.

Duo sunt generalia omnis cognitionis nostrae principia: contradictionis scilicet & rationis sufficientis. Secundum illud, impossibile est idem simul esse & non esse. Secundum hoc vero, nihil est sine ratione sufficiente. Prius est indemonstrabile; posterius autem demonstrabile.

§. II.

Idem esse, & idem non esse, sunt opposita, vnum enim destruit quod alterum ponit. Ergo opposita simul esse nequeunt. In oppositis vero idem de eodem simul affirmatur & negatur. Simultanea autem eiusdem de eodem affirmatio & negatio dicitur contradictio, & contradictionem inuoluere dicuntur ea, de quibus idem adfirmandum & negandum. Ergo contradictoria & quae contradictionem inuoluunt, esse nequeunt (§. I.).

§. III.

A principio itaque contradictionis pendet, vt cum aliquid sit, non possit esse, vt non sit, & vt, cum aliquid non sit, non possit esse vt sit. Adeoque vt dicere possim, esse aliquid id quod est, & non esse aliquid illud, quod non est.

§. IV.

In oppositis vnum negat id, quod alterum adfirmat, vel quod vnum adfirmat, negat alterum (§. II.) e. g. sunt C & D opposita. Si iam dico A est C, & A est D.

D negat

D negat id quod adfirmat C. Ergo A, C & D esse nequit (§. I. II.). Iam si ostenditur A non esse D, remanet illud, quod A sit C. Cum igitur nihil nunc sit, quod contradicat A esse C; adsumo A esse C (§. III.). Ergo in oppositis vel contradictoriis, si vnum est, alterum non est, & si vnum non est, alterum est, & quidquid eorum vel est vel non est, eius oppositum inuoluit contradictionem.

§. V.

Cum id, quod contradictionem inuoluit esse nequeat (§. II.), sequitur vt illud, quod nullam inuoluit, esse possit (§. IV.). Posterius vocatur possibile; prius autem impossibile. Possibile itaque inuoluit tam id, quod est, quam illud, quod non est siue existit, esse tamen potest; impossibile vero id, quod neque est, neque esse potest.

§. VI.

Impossibile inuoluit contradictionem (§. V.). Si igitur ei, quod impossibile est, responderet notio aliqua, idem simul repraesentari deberet, vt aliquid, quod simul est & non est. Hoc autem fieri nequit. Ergo impossibili seu ei, quod impossibile est, nulla respondet notio. Contra vero possibili notio semper respondet (§. IV.). Adeoque id quod est possibile, est quoque conceptibile & intelligibile.

§. VII.

Omnia aut in se seu absolute, aut relatiue seu hypothetice possunt considerari. In se autem considerari aliquid dicitur, si modo attendimus ad essentiam eius, seu quod eius loco est, definitionem; hypothetice vero, si praeter adlata, quoque ad alia attendimus. Iam si aliquid dicitur possibile vel in se vel hypothetice ita potest consi-

B

derari.

derari. Quare aliquid vel absolute vel hypothetice est possibile. Cum autem in possibilitate alicuius rei hypothetica ad plura attendamus, quam in absoluta; ab hac ad illam argumentari non licet.

§. VIII.

Cum id, quod est possibile, possit existere (§. V.); existere autem & posse existere, diuersa sint, itemque in eo, quando aliquid existit, aut ad existentiam peruenire debet, plura considerata veniant, quam si aliquid modo vt possibile considero; a possibilitate neque ad existentiam seu actualitatem valet consequentia, neque ad futuritio- nem existentiae.

§. IX.

Cuius oppositum impossibile seu contradictionem inuoluit, id dicitur necessarium. Est itaque aliquid vel absolute vel hypothetice necessarium (§. VII.).

§. X.

Essentia rei in genere definitur per modum possi- bilitatis. Si igitur essentia rei ponitur in hoc modo pos- sibilitatis, alius oppositus inuoluit contradictionem (§. IV.) adeoque essentia rei est necessaria. Cum autem, si de essentia rei in genere sermo est, modus ille possibilitatis quoque in se consideratur; essentiae rerum sunt absolute necessariae. Non autem argumentari licet ab essentiae rei absoluta necessitate, ad eiusdem existentiae absolutam necessitatem (§. VII. VIII.).

§. XI.

Quæ absolute sunt necessaria, eorum oppositum ab- solute inuoluit contradictionem (§. IX.) adeoque quid- quid eis opponitur, esse nequit, adeoque nec alia ratio-
ne

ne esse possunt, quam sunt. Ergo sunt immutabilia. & cum terminus nullus possit poni, quo talia inceperint esse, aut quo desinent talia esse, sunt aeterna. Essentiae rerum sunt absolute necessariae (§. X.). Ergo essentiae rerum sunt immutabiles atque aeternae.

§. XII.

Determinatum id esse dicitur, de quo aliquid debet affirmari. Determinare aliquid, est, facere ut aliquid, non aliud, de eo debeat affirmari. Determinari autem per aliud dicitur aliquid, si de hoc propterea aliquid affirmandum, quod de alio aliquid debet affirmari. Determinantia dicuntur ea, per quae determinantur alia; ea vero, quae per illa determinantur, determinata, & determinabilia, quae per alia possunt determinari. Ita e. g. hanc mensam determinatam esse dicimus, quia de eadem affirmare debemus, superficiem eius esse figuram planam, quatuor habere angulos rectos, quatuor latera, quorum opposita aequalia, quatuor pedes, pedes eius hanc a se inuicem habere distantiam, hanc eius esse altitudinem a terra &c. Faber ita eam determinauit, fecit enim ut haec omnia de eadem debeant affirmari, faber atque instrumenta, quibus est usus, sunt determinantia, & mensa ipsa determinabatur a fabro, quia de eo debebat affirmari, eum id consilium cepisse, lignum parauisse, instrumenta adhibuisse & ea perpetrasse, quae ad illam conficiendam pertinebant. Et tunc mensa erat determinantium. Lignum autem ex quo parata est mensa, antequam confecta, erat determinabile.

§. XIII.

Ex quibus intelligi potest, determinata non esse,
B 2
nisi

nisi sint determinantia, & contra, positis determinantibus, poni etiam determinata. Determinantia enim ideo dicuntur, quia alia determinant, & determinata, quia determinantur per illa. Quare est nexus inter determinantia & determinata, ita ut ab his semper argumentari liceat ad illa, & ab illis ad haec.

§. XIV.

Si igitur determinantia sunt absolute necessaria, etiam determinata sunt absolute necessaria. Si vero illa hypothetice sunt necessaria, etiam haec hypothetice sunt necessaria (§. XIII. IX.).

§. XV.

Omnia determinata aut extrinsece aut intrinsece determinata considerantur. Extrinsece scilicet aliquid est determinatum ratione temporis, loci, aliarumque circumstantiarum. Intrinsece autem determinatum aliquid dicitur, si modo attendimus ad ea, quae ei insunt, quaeque hac ratione de eodem debent affirmari. Sic mensa intrinsece est determinata secundum omnes partes, ex quibus est composita, omnes enim illae de eadem debent affirmari. Extrinsece autem est determinata ratione loci, affirmari enim de ea debet, positam esse ad hanc parietem, si museum intras, ad dextram, hoc vel illud ei impositum est.

§. XVI.

Ex quibus sequitur etiam determinantia vel intrinsece vel extrinsece determinare (§. XIII.). Sic mensam extrinsece determinat locus, quae ei imposita sunt, aut eam circumstant. Intrinsece autem aliquid determinare duplicem admittere potest sensum. Quod enim
 intrin-

intrinsicè aliquid determinat, vel ita concipi potest, vt extra illud sit, vel ita, vt intra illud sit, atque alia in eo determinet, e. g. faber mensæ alicuius est diuersum quid a mensa, intrinsicè tamen eam determinare dicitur, quatenus efficit, vt ea quæ in mensa sunt, de ea debeant adfirmari. Propter latera vero, quorum opposita aequalia in mensa sunt, adfirmare debemus: angulos sibi inuicem oppositos esse æquales, & latera opposita parallela. Quare per latera determinantur alia in mensa.

§. XVII.

Quæ intrinsicè sunt determinata, nec extra se admittunt determinantia, determinata sunt per se. Quæ vero extra se admittunt determinantia, determinata sunt per alia. Inter existentia vnum tantum est per se determinatum scilicet Deus. Reliqua omnia sunt determinata per alia.

§. XVIII.

Quæ determinata sunt per se, extra se nulla admittunt determinantia (§. XVII.). Quare si considerantur vt determinata, in se ita considerari debent, adeoque sunt absolute necessaria (§. VII. IX.). Quæ vero determinata sunt per alia, illa se habent vt sua determinantia (§. XIII. XIV.).

§. XIX.

In serie plurium determinantium & determinantorum, illud quod determinat aliquid, determinat quoque reliqua, quæ per illud iterum determinantur e. g. sit series determinantium & determinantorum A. B. C. D. E. E determinatur per D. hoc per C. hoc per B. B vero per A. E non posset esse determinatum, nisi esset D.

(§. XIII.) D autem non posset esse, nisi esset C. & hoc nisi esset B & A. Cum adeo E, non possit esse determinatum, nisi esset D, & hoc, nisi esset C & c. E quoque determinatum non posset esse, nisi esset A. adeoque ab A quod determinat B, pendet quoque, vt determinatum sit E. & si A non esset, E quoque non posset esse determinatum. Quae itaque determinantur per alia, vel mediate determinantur, vel immediate.

§. XX.

Quae secundum omnia sunt determinata, quae enti cuidam insunt, aut de eodem debent praedicari, ea sunt omnimode determinata. Quae de re aliqua adfirmari debent, determinationem illius constituunt. Quare determinationem faciunt ea, quae in aliqua re determinata sumuntur. Omnimoda igitur determinatio est, quam omnia faciunt, quae in re quadam sunt determinata. Ex quibus intelligi potest, in quo consistat determinabilitas, scilicet in possibilitate determinationis (§. XII.).

§. XXI.

Quae eodem modo siue intrinsece siue extrinsece, siue utroque modo simul sunt determinata, eadem sunt, reliqua vero diuersa. Quare a determinatione pendet, vt quaedam vel eadem vel diuersa habeantur, adeoque ut plura a se inuicem possimus distinguere.

§. XXII.

Cum pateat iam ex paragraphis praecedentibus, variis modis res posse determinari, operae pretium erit, inquirere, in quotnam, ex ipsa rerum consideratione, genera, diuidi possint determinantia. Omnia autem quae vel sunt vel esse possunt, si generatim considero, aut per
se

se sunt vel esse possunt, aut in aliis. Ergo quae determinant alia, sunt, quae vel per se sunt, vel esse possunt, vel in aliis.

§. XXIII.

Quae per se sunt, aut esse possunt, aut sunt simplicia aut composita. Quare per se alia determinantia, sunt vel simplicia vel composita.

§. XXIV.

Composita, per quae corpora hic intelligo, aut considerari possunt quatenus sunt extensa, aut simul quatenus vim habent ad mutationes certas producendas. Quae priori modo alia determinant, mathematice determinant; quae posteriori, physice.

§. XXV.

Simplicia, per quae spiritus hic intelligo, praedita sunt facultate repraesentandi, adpetendi, auersandique. Quae igitur per facultates simplicium determinantur, aut per repraesentationes determinantur, aut adpetitiones auersationesque. Scientia illa, quae circa adpetitiones auersationesque versatur, scientia vocatur moralis. Ergo quae moraliter determinantur, per adpetitiones & auersationes simplicium determinantur. Circa genus vsum facultatis cognoscitiuae versatur Logica. Ergo logice determinantur, quae per repraesentationes, notiones, iudicia, propositiones determinantur.

§. XXVI.

Ex repraesentatione itaque rerum generatim sequitur, ea, quae determinant alia, aut Physice aut mathematice, aut logice aut moraliter ea determinare.

§. XXVII.

§. XXVII.

Quidquid dum est necessario est (§ IX.). Ergo omne etiam quod enti cuidam inest, illud, dum inest necessario inest, secundum canonem: *id quod est, quando est, necesse est esse.* Quare, quidquid est in ente, illud de eodem debet affirmari, & quod enti non inest, de eodem etiam non debet affirmari (§. III.). Iam cum determinatum sit de quo aliquid debet affirmari (§. XII.); omnia, quae in ente sunt, *dum est*, sunt determinata. In quo autem omnia sunt determinata, illud omnimode est determinatum (§. XX.). Ergo quidquid existit, est omnimode determinatum.

Dum omne ens dico omnimode determinatum, nolo id ita intelligi, ac si omnia quae de ente affirmari debent, absolute necessario debeant affirmari, ita ut ens illud, in se consideratum, aliter esse non possit. Hac enim ratione omnis tolleretur contingentia, & omnia absolute necessario existerent, nec vlla ratione possent mutari (§. XI.) omnimoda quoque entis determinatio semper eadem esse deberet. Sed cum hoc sit contra experientiam, utpote quae docet, vnum idemque ens variis modis posse non solum determinari, sed reuera etiam determinari, absurdum foret, eo sensu omnia existentia dicere omnimode determinata. e. g. Studiosus Theologiae est ens omnimode determinatum. Si scholae praeficitur, iterum est ens omnimode determinatum. Sed haec, illius determinatio, non eadem est cum priori, quae enim de eo, studioso debebant affirmari, iam cum rector est, non vterius de eo affirmari debent, quia ea non vterius in eo obseruantur, quae faciebant, ut studiosus dici deberet.

§. XXVIII.

§. XXVIII.
 Cum omne, quod existit, sit omnimode determinatum (§. praec.); illud, quod non ita est determinatum non existit. Pone enim, ens quoddam existere, quod non omnimode est determinatum, tunc eidem inesse debent, quae de eodem non debent adfirmari (§. XXVII. XX.). Cum autem omne, quod enti inest, de eodem etiam debeat adfirmari (§. praec.), hoc autem non liceret, si non omnimode determinatum existere peneremus; sequitur ut illud, quod omnimode non est determinatum, neque existat, neque existere possit (§. II.).

§. XXIX.
 Ab existentia rei ad eius possibilitatem argumentari semper licet. Quare etiam ab omnimoda determinatione ad determinabilitatem firma est consequentia. Iam cum id, quod existit, omnimode debeat esse determinatum (§. XXVII.); illud quod est possibile, debet esse determinabile. Et quod non est determinabile, etiam est impossibile.

§. XXX.
 Per rationem sufficientem intelligitur id, ex quo intelligi potest, cur aliquid sit. Iam cum nihil sit, nec fiat sine ratione sufficiente, semper aliquid debet esse, ex quo intelligitur, cur aliquid sit vel fiat. Determinatum est propter determinantia (§. XIII.). Ex determinantibus igitur intelligi debet, cur sit determinatum. Quare determinantia continere debent rationem sufficientem determinati.

§. XXXI.
 Licet autem determinantia in se continere debeant
 C ratio-

rationem sufficientem determinati, differentia tamen intercedit, inter determinantia & rationem sufficientem. A determinantibus enim pendet, ut sit determinatum (§. XIII, seq.), a ratione autem sufficiente, ut, cur sit determinatum intelligaturque explicari possit. Quare fieri potest, ut quis omnia noscat determinantia, & tamen non intelligat rationem sufficientem. Cui autem ratio alicuius rei sufficiens nota est, is etiam intelligere debet omnia determinantia (§. XXX.).

§. XXXII.

Cum adeo ratio sufficiens & determinantia differant; id quod de determinantibus adfirmandum, adplicare non licet ad rationem sufficientem. Sic, si determinantia rei per ista determinatae adferant necessitatem (§. XIV.) ratio sufficiens nullam rei adfert necessitatem (§. XXX. seq.).

§. XXXIII.

Interim tamen cum determinantia contineant rationem sufficientem determinati (§. XXX.); ratio sufficiens est ubi sunt determinantia, & ubi sunt determinantia, ibi est ratio sufficiens. Quare tuto argumentari possum; a praesentia rationis sufficientis alicuius rei, ad praesentiam illorum, per quae determinatur. Et sic propter hunc nexum idem de ratione sufficiente possum praedicare, quod de determinantibus. Nimirum: posita ratione sufficiente, ponitur id, quod per eam potius est, quam non est (§. XIII.): quidquid est in ente existente, illud habere debet rationem suam sufficientem, & ens illud in quo aliquid esse fingitur, quod non habet rationem sufficientem, illud non existit, nec existere potest (§. XXVIII.).

CAPVT

De veritate generatim.

§. XXXIV.

DE veritate generatim acturus, primum est vt quæram generalem veritatis definitionem, vt non solum ex ea possim indicare, quæ de veritate generatim sint dicenda, sed & quot genera sint veritatum, quidque ad singula genera debeat adplicari. Optime hoc fieri posse confido, si varios mihi casus proponam, quibus aliquid aut verum aut falsum habendum esse, quilibet confitetur.

§. XXXV.

Quilibet concedere debet, sequentia hæc esse vera.

1) tempore meridiano, cum fumus in foro, corpora quæ nos circumstant, possumus a se inuicem distinguere, sol eodem tempore radios suos mittit in terram nostram, Caius certo tempore debet edere, bibere, dormire. 2) fieri potest vt cras pluat, vt rex Galliæ proelium amittat. 3) Est hoc vinum, quod bibo, vinum aqua mixtum, est hoc aurum, argentum &c. fuerunt aliquando Philosophi Aristoteles, & Cartesius. 4) Caius vir prudens atque pius, dum id mihi promisit, & facere id potest, præstabit. Contra vero si dico 1) hodie coelo sereno nulla corpora a se inuicem possumus distinguere, Caius homo sanus, sexaginta annos natus, nunquam, neque cibum sumsit neque bibit, & intra hoc tempus, duas tantum horas dormiuit. 2) Fieri potest vt turris huius vrbs se moueat e loco suo & veniat in vrbs aliam. 3) Fuit aliquando homo, sedecim habens oculos, centum nasos, tres pedes, vnum brachium

chium, duo capita, magnum stomachum, nullum cor, multos genuit filios, nunquam tamen agnouit uxorem. 4) Caius vir prudens & pius & sobrius in foro, multis praefentibus hominibus, violauit virginem &c. Falsa haec esse quilibet cognoscit.

§. XXXVI.

Videbo nunc, quid sit id, ex quo intelligitur prius adlata esse vera, posteriora vero falsa. Quo cognito, habeo id, ex quo intelligo, quid sit verum & quid falsum, itemque qua ratione distinguatur verum a falso. Singula autem ista, quae vel vera vel falsa dicta sunt, cum accurate considero, nihil aliud inter ea intercedere deprehendo, quam quod in iis, quae vera dicuntur, aliquid inueniatur, per quod vel sunt determinata vel determinabilia. In iis vero, quae falsa dicta, nihil deprehendo, per quod aut sunt determinata, aut determinabilia. Hac ergo ratione verum se distinguit a falso, vt si verum aliquid sit, etiam sit aliquid, per quod vel actu est determinatum, vel determinari tamen potest; si autem falsum aliquid habeatur, nihil deprehendatur, per quod vel est determinatum vel determinabile.

§. XXXVII.

Ea, per quae aliquid aut est determinatum aut determinabile, constituunt eius determinationem, aut determinabilitatem (§. XX). Quare determinatio aut determinabilitas veritatem distinguit a falsitate. Cum autem quidquid est aut esse potest, omnimode debeat esse determinatum, aut determinabile (§. XXVIII. sq.); etiam ad veritatem illud requiritur. Quidquid est determinatum, dici etiam potest determinabile (§. XXIX.). Quare caracte-

rafterem veritatis generatim pono in omnimoda determinabilitate.

§. XXXVIII.

Quidquid itaque omnimode est determinabile aut determinatum, illud est verum. Et quidquid est verum, illud est omnimode aut determinabile aut determinatum. Contra vero falsum est, quod aut plane non, aut non omnimode est determinabile.

Dum *verum* dico, quod est *omnimode determinatum*, probe obseruandum est, vocem *omnimode*, se non extendere ad omnia, quae in re quadam sunt possibilis, sed tantummodo ad ea, quae ad rem illam pertinent, in hoc vel alio statu consideratam (confr. §. XXVII. XX.)

§. XXXIX.

Quidquid est determinabile, illud etiam esse debet possibile (§. XXIX.). Quare quidquid est verum, illud etiam esse debet possibile, & quidquid est possibile, illud etiam est verum (§. XXIX. XXXVII.). Cum autem id quod impossibile, non sit determinabile; verum etiam esse non potest. Quare id tantum verum esse potest, quod est possibile (§. V.).

§. XL.

Cum impossibile sit, vt aliquid simul sit determinabile & non determinabile (§. III. IV.), illud quod veritati cuidam quocunque etiam modo contradicit, verum esse nequit e.g. si A contradicit veritati B, A verum esse nequit. Pone enim A, quod veritati B contradicit esse verum, tunc A esse debet determinabile (§. XXXVIII.). Et cum A contradicit B, B non est verum, adeoque non est determinabile. Per Hypothesin vero B est verum & est

determinabile. Quare si ponamus A, quod contradicit veritati B, esse verum, idem est ac si diceres: B est & non est determinabile. Hoc autem est contra principium contradictionis. Ergo id, quod veritati cuidam contradicit, verum esse nequit.

§. XLI.

Cuius oppositum esse nequit, illud necessario est (§. IX.). Veritatis oppositum seu quod ei contradicit verum esse nequit (§. praec.). Ergo omne, dum verum est, necessario verum est.

§. XLII.

Si omne dum verum est necessario verum est (§. praec.); veritas non nisi vnica est. Si negas, fieri potest, vt B, quod necessario verum est, esse possit C, D, E &c. Hae autem veritates C, D, E, non eaedem sunt cum veritate B, sed eidem opponuntur. Ergo id quod veritati opponitur verum esse potest. Hoc autem est falsum (§. XL.). Ergo verum est (§. IV.) veritatem esse non nisi vnicam.

§. XLIII.

Cuius oppositum aequè possibile, illud aliter esse potest, adeoque est mutabile. Veritatis oppositum esse nequit (§. XL.). Ergo veritas est immutabilis. Quidquid necessarium & immutabile est, illud semper ita fuerit, & futurum sit necesse est, adeoque est aeternum. Cum itaque veritas sit necessaria (§. XLI.) & immutabilis, veritas etiam est aeterna.

§. XLIV.

Quod est possibile illud etiam est conceptibile (§. VI.). Iam omne, quod verum, est possibile (§. XXXIX.).
Ergo

Ergo omne etiam, quod verum, est conceptibile, & contra, quidquid est conceptibile, illud est verum.

§. XLV.

Cum verum sit quod est determinabile (§. XXXVIII.) etiam verum est quod rationem habet sufficientem. Determinabile enim nihil esse potest, nisi determinantia sint possibilis (§. XII). Vbi autem sunt determinantia, ibi est ratio sufficiens (§. XXXIII.). Quare verum est quod rationem habet sufficientem. Et hac ratione dicere possum: vbi est ratio sufficiens ibi est veritas, & vbi est veritas ibi est ratio sufficiens. Et contra, vbi non est ratio sufficiens, ibi nulla est veritas, sed falsitas.

§. XLVI.

Criterion generatim voco id, vnde res agnoscitur & ab aliis discernitur. Veritatis ergo criterium erit id, vnde agnoscitur aliquid esse verum. Iam demonstratum est. 1) Verum esse id, cuius ratio est sufficiens (§. XLV.) & falsum cuius nulla est ratio sufficiens. 2) Verum id esse, quod est possibile, & falsum quod impossibile (§. XXXIX.). 3) Verum esse quod est conceptibile, & falsum quod non conceptibile (§. XLIV.). 4) Verum esse quod est determinabile, & falsum quod non determinabile (§. XXXVIII.). Quatuor igitur veritatis criteria proposui. Ex quouis enim eorum possum agnoscere, vtrum verum aliquid sit an falsum. Cumque propter singula haec criteria verum aliquid sit habendum, totidem quoque explicavi ad veritatem requisita.

§. XLVII.

Omnia haec criteria & ad veritatem requisita ita sunt comparata, vt posito vno, poni etiam debeant reliqua. Si enim

enim adsumo id, a determinabilitate desumptum, concedere etiam debeo id, quod ponitur in possibilitate (§. XXXIX.) in conceptibilitate (§. XLIV.), itemque id, quod constituit sufficientiam rationis (§. XLV.). Si adsumo tanquam criterium conceptibilitatem, concedere etiam debeo possibilitatem, itemque determinabilitatem, & propter hanc etiam rationem sufficientem. Et sic etiam res sese habet, si concedo sufficientiam rationis. Hac enim concessa, negare non possum determinabilitatem. Ex hac autem intelligitur & possibilitas & conceptibilitas.

§. XLVIII.

Licet autem omnia haec criteria, ita inter se sint connexa, ut concessio vno concedi etiam debeant reliqua, nihil tamen obstat, quominus vnum eorum magis idoneum sit ad casus obuios illud adplicandum, quam reliqua. Videbo ergo an etiam inter haec criteria, tale sit, & quodnam eorum ad casus obuios adplicandum maxime sit idoneum. Nullum autem magis idoneum ad hunc finem hic esse reperio, quam quod simul indicat, ad quae attendendum, quando adplicare id volo, quodque ostendit, unde aliquid fit, id quod est.

§. XLIX.

Ad hanc normam generalia veritatis criteria (§. XLVI.) recensita, examinaturus, primum considero id, quo verum dicitur, quod est omnimode determinabile (§. XXXVIII.). Determinabilitas supponit determinantia (§. XLV.) indicat itaque, si cognoscere velimus vtrum aliquid verum sit an falsum, respicere nos debere determinantia, an ita sint comparata, ut illud, quod volumus, propter illa debeat affirmari. Vocabulum autem omnimoda indicat,

indicat, non sufficere, vt quaedam in eo, quod verum dicitur sint determinabilia (§. XX.) sed omnia esse debere tam intrinsece quam extrinsece (§. XV. seq.) determinabilia, ad eoque nos considerare debere omnia, per quae determinari aliquid potest, tam intrinsece quam extrinsece secundum omnes circumstantias. Cum igitur hoc veritatis criterium, statim indicet, ad quae attendendum sit, quando adplicare id volo, itemque vnde pendeat vt aliquid dici possit verum; ea habet requisita, quae (§. XLVIII.) desiderabantur.

§. L.

Cum verum dicitur quod est possibile (§. XXXIX.) indicatur quidem id, quod verum est, a contradictione liberum esse debere (§. V.); sed non simul indicatur, ad quaenam attendendum, quando intelligere volo, a contradictione aliquid esse liberum, licet per argumentationes quasdam inde possit erui. Si conceptibile dicitur verum (XLIV.) primum quidem indicatur, notionem eius, quod verum dicitur, posse formari, facile quoque perspicimus, esse aliquid debere, ex quo possit concipi. Sed cum itidem non indicetur, ad quae attendendum, quando adplicare id volo, & vnde sit conceptibile; hoc & prius a possibilitate desumptum, priori a determinabilitate desumpto, postponenda esse patet.

§. LI.

Supereft illud criterium, quo verum dicebatur, cuius est ratio sufficiens. Indicat illud, ad quae attendendum, quando adplicare id volo, scilicet ad ea ex quibus intelligitur cur aliquid sit. Sed quaenam sunt illa & ubi sunt? sine dubio ea, quae continent rationem sufficientem, illa autem sunt determinantia (§. XXX.). Cum itaque hic character statim quidem aliquid indicet, ad quod attendendum; illud autem, quod indicat, quaeri debeat in deter-

D

minan-

minantibus, sequitur priorem characterem etiam huic esse praefendum, quia in illo vno statim verbo indicatur, quod hic fieri debet per plura.

§. LII.

Cum igitur criterium illud a determinabilitate desumptum, non solum ea continet, quae veritatis criterium continere debebat (§ XLVIII. sq.) sed etiam reliquis omnibus est praefendum (§. L. sq.): optimum illud esse ad applicandum, inde manifestum est.

§. LIII.

Ostenditur simul, quando quod verum est, dico determinabile, unde pendeat ut aliquid dici possit verum (§. XLIX.) quare modus simul cognoscitur, quo verum aliquid fieri potest. Iam definitio ea est realis, quae modum exponit, quo fieri aliquid potest. Ergo ex hoc characteri formari potest veritatis definitio realis.

§. LIV.

Plura autem & diuersa sunt, quae verae habentur, ut igitur veritates a se inuicem possimus distinguere, alio characteri opus est. Iam patet ex (§ XXI.) a modo diuerso determinationis pendere, ut diuersa possim distinguere. Quare modus quoque diuersus determinabilitatis veritates diuersas a se inuicem debet distinguere.

§. LV.

Ad definitionem nihil aliud requiritur, quam ut notas contineat sufficientes ad aliquid cognoscendum, & ab omnibus aliis distinguendum. Veritatem cognosco ex omnimoda determinabilitate, ob modum diuersum illius determinabilitatis vnam ab aliis diuersis distinguo (§. LIV.). Quare si duas illas notas coniungo, oritur inde veritatis definitio, & quidem realis (§. LIII.). Definitio igitur veritatem in genere, per modum omnimodae determinabilitatis.

§. LVI.

§. LVI.

Verum est aliquid propter determinantia (§. XLV. XII.). Quot genera itaque reperiuntur eorum, per quae res possunt determinari, tot modi quoque determinabilitatis aperiuntur, adeoque tot genera quoque veritatis possunt constitui.

§. LVII.

Si plures sint modi determinabilitatis, fieri potest, ut aliquid, quod hoc modo est determinabile, alio sit non determinabile, adeoque ut aliquid, quod hoc modo verum est, alio sit falsum e.g. si veritates mathematicae & Physicae diuersimode determinantur, fieri potest, ut quod mathematicae est verum, Physice sit falsum. Minime autem inde sequitur, quod vna veritas contradicat alteri (§. XL.) quia diuersa hic adsumuntur determinantia.

§. LVIII.

Si A determinabile est per B, B vero per C, C per D, hoc vero per E, & sic porro vsque ad X. hoc X aut ulterius per alia est determinabile, aut non determinabile, adeoque vel omnimode determinatum vel non determinatum. Si X dicitur per alia determinabile, aliud adsummo Y & iterum quaero, vtrum per alia determinabile sit, an non determinabile? si ulterius adfirmas per aliud esse determinabile, vel datur progressus in infinitum, vel aliquando in vno e.g. Z. subsistendum est, quod per alia ulterius non est determinabile. Iam in Metaphysica demonstratur, non dari eiusmodi progressum in infinitum. Ergo in vno e.g. Z. subsistere debemus, per alia ulterius non determinabile. Si illud Z per alia non est ulterius determinabile, aut est omnimode determinatum, aut non determinatum. Si non est determinatum, neque est, neque esse potest (§. XXVII. sq.), adeoque nec alia per idem possunt

D 2.

deter-

determinari. Omnimode igitur illud Z determinatum esse debet. Si illud Z omnimode est determinatum, debet quoque existere (ibidem). Primum autem ens, cui in existendo nullus terminus poni potest, & a quo omnia existentiam suam acceperunt est Deus. Ergo Deus est ultimum ens, in quo subsistendum, per quod reliqua omnia sunt determinabilia. Hac ergo ratione, iure optimo Deus vocatur fons atque origo omnium veritatum.

§. LIX.

Connexa inter se dicuntur ea, quorum vnum ex altero potest intelligi. Si vnum per alterum determinatur, vnum intelligitur ex altero (§.XXX.). Ergo veritates sunt inter se connexae, quatenus vna per alteram est determinabilis. Si plures veritates sint inter se connexae, prior semper est determinans posterioris. Ex eo vero, quod vnum semper sit determinans alterius, & determinans semper antecedit, determinatum vero sequatur, oritur similitudo quaedam in successione. In eiusmodi autem similitudine ponitur ordo. Ergo ubi plures sunt veritates inter se connexae, ibi est ordo.

§. LX.

Demonstrare aliquid dicimus, si distincte cognoscimus atque explicamus, quomodo adfertum nostrum connexum sit cum suis principiis, sive quod idem, cum iis, per quae est determinabile. Demonstrabile igitur aliquid est, si nexus cognosci atque explicari potest, qui est inter id, quod demonstrandum & ea, per quae est determinabile. Veritas intelligi potest ex determinantibus (§.XLIX.). Quare explicari quoque potest, quomodo veritas connexa sit cum iis, per quae determinatur. Hac autem in re consistit demonstrabilitas. Ergo veritas est demonstrabilis.

§. LXI.

§. LXI.

Si illud (§. praec.): veritas est demonstrabilis, intelligendum esset, de omni quod verum est, etiam primum principium: impossibile est idem simul esse & non esse, aut demonstrabile esse deberet aut falsum. Si esset demonstrabile, adesse deberet aliud quoddam, ut nexus qui est inter hoc & illud possit explicari (§. LX.) adeoque per aliud quoddam esse deberet determinabile. Sed est illud principium primum. Quare extra se nullum aliud admittit, cum quo esset connexum, vel per quod esset determinabile, adeoque esset falsum.

§. LXII.

Sed est illud principium primum & confert aliquid ad determinationem aliorum, ita ut alia per illud sint determinabilia (§. III.). Quare ipsum omnimode determinatum adeoque verum esse debet (§. LVIII. XXXVIII.). Cum autem sit indemonstrabile, demonstrabilitas non extendenda est ad principium primum.

§. LXIII.

Quod omnimode est determinatum, nec extra se admittit determinantia, determinatum est per se (§. XVII.) adeoque absolute necessarium (§. XVIII.). Quare principium quoque primum est absolute necessarium (§. LXI. sq.) Et quia verum est, necessario verum est.

§. LXIV.

Quatenus habitu gaudemus adserta nostra demonstrandi, eatenus scientiam eorum habere dicimur. Quatenus ergo habitu gaudemus veritatem demonstrandi, eatenus scientiam habemus veritatis. Eatenus autem demonstramus veritatem, quatenus nexum distincte explicamus, qui est inter determinatum & determinantia (§. LX.), h. e. inter id, quod verum dicitur, & inter ea, per quae determinatur vel determinabile est.

§. LXV.

§. LXV. Determinabilitas tandem requirit ens omnimode determinatum, vt alia per illud possint determinari (§. LVIII). Tandem dico, requiritur ens existens. Nam in serie determinabilium, qualis §. cit. quoduis semper determinabile est per proxime antecedens, licet illud reuera non existat, sed existere per alia tantum possit. Consideratio ergo entis occasionem dabit, diuersa veritatis genera eruendi (§. LVI.). Quod genera itaque erunt entium, & quot diuersa in ipsis deprehendentur, per quae alia possunt determinari, tot genera quoque veritatis possunt constitui.

§. LXVI. Iam sequitur ex ipsa rerum contemplatione, ea, quae determinant alia, aut physice, aut mathematice, aut logice aut moraliter determinare (§. XXVI.). Quare tot genera veritatis quoque possunt constitui, ita vt veritates generatim diuidantur in Physicas, Mathematicas, Logicas, & morales. §. LXVII.

Omnes autem veritates istae (§. praec.) supponunt res per quas possunt determinari (§. XXII. sq.). Quare res ipsae determinatae esse debent. Quapropter veritatis genera illa supponunt veritatem rerum ipsarum, seu quae rebus ipsis inest. Haec autem veritas vocatur Metaphysica. Ergo de ea prius est agendum quam de reliquis.

NOBILISSIMO ORNATISSIMOQVE
S A M V E L I R A Y M A N N O

S P. D.

Sigism. Jac. Baumgarten, S. Th. Prof. P. Ord.

EXimio TVO et singulari plane bonae mentis ac litterarum studio, eiusque felici successu tantum ego delector, quantum delectari potest TVI amantissimus. Non citius enim innotuisti mihi familiarius ab experientissimo PATRE TVO curae meae traditus, quam liberale ingenium mentemque aduersus litteras egregie animatam deamare, immo non bene solum de TE sperare,
verum

verum et confidere coepi, fore vt TVORVM expectationem impleas et superes longissime. Quam ob rem bellam hanc opportunitatem gratulandi TIBI studiorum tirocinia dimittere nolui, sine aliqua meae in TE voluntatis significatione, et publico incitamento ad virtutis et litterarum stadium decurrendum fecilissime. De argumento disputationis vbi primum rescivi, ex notissima cogitandi lege incidi in verba Pontii Pilati Procuratoris Romani Ioannis c. XVIII. comm. XXXVIII. obuia: *Quid est veritas?* ad quorum conceptam formulam a plerisque de labore vestro iudicatum iri opinor. Non iam de interpretum diuortii componendis laboro, fateor tamen in illorum me sententiam dudum transiisse, quibus iniquissimus iudex Seruatorem optimum, postquam veritatis mentionem fecerat, sibi regnum veritatis vindicauerat, derisurus ita pronuntiasse videtur, vt tam contemptum harum ineptiarum, quas ad forum suum nihil pertinere arbitrabatur, quam etiam desperationem de ope ipsi ferenda declararet. Nouerat vaserrimus homo obsequium amicos, veritatem odium parere, eiusque partes saepissime non sine fortunae iactura defendi, a quo mirifice abhorrebat. Impeditorem simul cognitionem veri suspicabatur, quam vt magnum, operae in ea inuestiganda nauandae pretium laturum se speraret, quare de causa Seruatoris veritatis patroni conelamatum esse edicebat. Propius ab hac leuissimi animi sententia absunt non dicam mortales plerique, qui quidquid veritatis est, cuius ambitus patet latissime, susque deque habent, verum etiam multi qui vltra plebem sapere et aequi bonique studiosi esse volunt, dum veri certique sunt admodum incurii, cuius studium nisi noxium, inane certe ac minus profuturum pronuntiant. Erit igitur eo enitendum omnibus qui vel edocti vel experti intelligunt, quanti intersit felicitatis humanae, veritatem cognosci et amplificari, vt provideant nequid ex contemptu veritatis cuiuscunque deum ordinis illa sit, detrimenti capiat utilitas publica. Laudo praeclarum conatum TVVM, ornatissime Raymanne, de veritatis natura explicanda bene merendi, eiusque defensionem publicam suscipiendi, quam ominor felicem. Quod reliquum est DEVM O. M. precor, vt TE spiritu sanctissimo in omnem diuinam veritatem transducatur, in eaque non cognoscenda magis quam viuendo exprimenda dirigat, studiorum imprimis mutationem, quam a Parente TVO indulgentissimo ipsoque DEO non obscuris voluntatis suae indicis iussus, iam meditari, ex nostris in medicas scholas concessurus, fortunet abundantissime. Dedi ad d. VI. Id. Octobr. MDCCXXXV. NOBIS

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE RESPONDENTI

S. P. D. PRAESES.

Omnes qui Te norunt, aut Tecum sunt versati, maxime autem ii, quorum doctrina vsus es, non possunt non adfiduitatem diligentiamque Tuam, qua studia tractasti, quam maxime laudare, de eaque testari. Sed quid opus est, testes etiam oculos producere singularis Tuae diligentiae, aut commemorare, quamnam de Te nobis spem fecerimus. Publice enim cum respondentis munus suscepisti, iam ostendis operam Tuam in litteris profecto non frustra Te collocasse; non solum eorum, qui Tecum versantur, sed speciatim etiam Parentis Tui Excellentissimi atque Experientissimi spem & desiderium adhuc impleuisse, Teque filium tali Patre dignum gessisse, ita vt dubitandum non sit, fore vt eruditio Tua breui tempore magno reipublicae sit emolumento. Gratulor igitur Parenti Tuo Excell. atque Experient. de filio tali ornatissimo. Gratulor etiam Tibi, Amice dilectissime de edito eruditionis Tuae specimine. Deus O. M. omnes Tuos conatus prosperrime cuenire sinat, ita vt tendant in nominis sui gloriam, in aegrotorum, quocunque sensu vocem hanc sumere Tibi placebit salutem, Tuam felicitatem, Parentum Tuorum gaudium ac solatium. Vale. Datum Halae d. XIV. Octobr. MDCCXXXV.

Solius odii tristior dici parens Pertaesa tandem Veritas Plausum patrono, Gloriam, Vi- Gloriam	Parit duabus horulis, Addetque, credo, Gaudium, Ma- chaones, Foecunda Veritas satis? <i>Nobilissimo Respondenti</i>, crescenti Medico, problema hoc medicum gratulabundus proposuit <i>M. Alexander Gottlieb Baumgarten.</i>

Amice PRAESES, TVque amice RESPONDENS
Magisque amica VERITAS, triumphorum
Tres candidati! VERITATE, testante,
Feliciter! pacan! triumpho! vicistis!

Adiecit haec amorem suum erga Praesidem fratrem & Re-
spondentem amicum suum testandi causa
Carolus Christianus Wigandus, Wernigerodanus.

Stolte Wahrheit unten liegen | Leidets nicht! geebrte Zwey
Wind und leere Worte siegen? | Zeigt der Welt: was Wahrheit sey.
Dieses schrieb des Hoch Ebl. Herrn Praesidis und Wohlbedl.
Herrn Respondentis ergebenster Diener
Christian Ernst Berch,
Gymn. Halens. Coll. Sextus & Cant. Maadrit. opponens.

Ste 2014

(1)

Rebo ✓

VD 1700

TA 2014

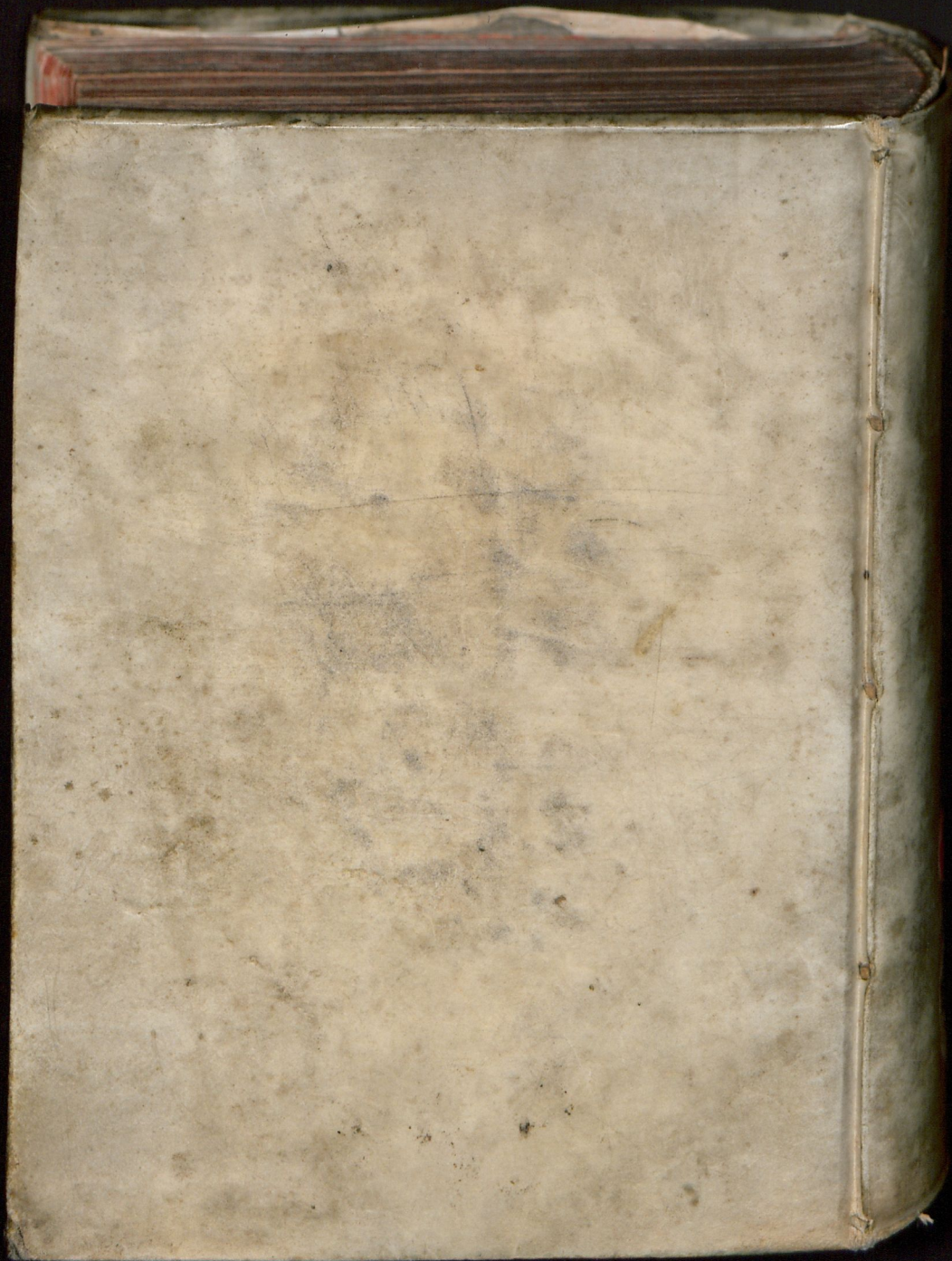
ULB Halle

004 760 913

3

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
PRIMA
DE
VERITATE

QVAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
CONSENSV

AD D. OCTOBRIS M DCC XXXV.

PVBLCO ERVDITORVM EXAMINI
SVBICIET

**M. ERNESTVS CAROLVS
WIGANDVS**

RESPONDENTE
SAMVELE RAYMANNO

HVNGARO EPERIENSI COMITATVS
SAROSIENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS HENDELIANIS.

